

*Szijártó Imre*

# Filmoktatás az Eszterházy Károly Főiskolán

A filmoktatás az Eszterházy Károly Főiskolán és jogelődjében sokfajta formában valósult meg. A bolognai rendszer előtt nem létezett önálló szak, tehát a film története és elmélete (a mozgókép olvasása és értelése) valamint a kreatív munka (a mozgóképirás; a televíziós és más hordozókra készülő alkotások létrehozása) különféle szakok kereteibe illeszkedett. A 70-es évek elejétől vagy közepétől máig eltelt mintegy négy évtized kétségtelenül nagy fejlődést hozott, ami vitathatatlan módon összefüggésben van a populáris kultúra emancipálódásával, a film műveltségben elfoglalt helyének megerősödésével, a vizualitás előretörésével, azaz mindazzal, ami a kulturális paradigmaváltást okozta. Az alábbiakban tehát nem csupán az Eszterházy Károly Főiskola egyik képzési irányának sorsát idézzük fel, hanem művelődéstörténeti vázlatot igyekszünk adni.

A filmoktatás útja tehát a filmklubhoz kapcsolódó filmesztétika specializációtól, a befogadókésznek mutatózó szak egyik vonulatától a szakirányig, majd az önálló, ugyanakkor a filmen kívül egyéb területeket (tömegkommunikáció, televízió, multimédia) egyesítő szakig vezetett.

Történeti áttekintésünk elején érdemes rögzíteni, hogy a filmoktatást nem lehet elszakítani a főiskola egyéb képzési irányaitól és fejlesztéseitől. Önmagában is összetett törekvésről van tehát szó, amelyet együtt kell bemutatni a rokon tudományterületek művelésével, a tech-

nikai beruházásokkal és a több területen folyó művészeti alkotótevékenységgel.

Mivel a filmoktatást sokfajta tudományterületről érkező szakember alakította ki, és mivel intézményközi vállalkozásról van szó, történetünk elején a képletesség kedvéért előrebocsátjuk, hogy az alábbiakban név szerint mintegy harminc szakember szerepel, miközben csaknem húsz tanszék vagy egyéb szervezeti egység elnevezését lehet majd megtalálni. Ez önmagában mutatja a széleskörű szakmai összefogást a filmoktatás körül.

A fentiekből következik, hogy ugyan a főiskola egyik sikeres oktatási és kutatási irányáról beszélünk, tehát ilyen értelemben a főiskola fejlődési útjának egyik vonalát idézzük fel, de ezt nem lehet szűkebben értelmezett tanszéktörténetként felfogni. Időközben az alábbiakban megidézett tanszékek mindegyike átalakult, de írásunk nem mindig rögzíti valamennyi egység valamennyi átalakulását és névváltozatait. A dolog természetéből következőleg nem szaktörténetet írunk, ugyanis a filmoktatást az idők során többfajta képzési forma és szak jelenítette meg.

A filmoktatás ráadásul nem valósítható meg a társadalmi környezet összefogása nélkül, hiszen szükség volt és van a főiskolán kívüli személyes és intézményi közreműködésre – gondoljunk csak a városi és főiskolai közös szervezésben megvalósuló rendezvényekre, vetítésekre, filmklubokra és egyebekre.

Tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy a filmoktatás Egerben az intézményen kívülről indul, ugyan intézményesített, de nem felsőoktatási képzési formában. A közös vállalkozások élén az 1973-ban életre hívott Filmművészeti Nyári Egyetemet kell megemlítenünk, amely a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Heves megyei Filmművészeti Tagozatának szervezésében jött létre. A nyári egyetem rendezvényeit a Heves Megyei Moziüzemi Vállalat, majd az Agria Film Kft. gondozta (Kiss 2003:137). Kiss Lajos, a nyári egyetem motorja folyamatosan számított a főiskola szakembereinek részvételére, a rendezvényt ilyen értelemben tehát a későbbi képzések előzményeként, majd iskolaidőn kívüli meghosszabbításaként is fel lehet fogni.

És akkor térjünk vissza az intézmény falai közé: 1975-ben indult a népművelés szak, amely két szempontból volt különleges: egyrészt az első nem tanár szak volt az egri tanárképző intézményben, másrészt a képzés olyan tantárgyakat vezetett be és honosított meg, amelyek ed-

dig nem szerepeltek a tantervekben. Azt mondhatjuk tehát, hogy a népművelés szak a filmes képzés egyik bölcsője volt, és nemcsak Egerben, hanem Debrecenben, Szombathelyen és más települések felsőoktatási intézményeiben is. Aki tehát népművelés szakra járt, az az általános bevezető tárgyak között tanulhatott művelődéstörténet, kommunikációelméletet, szociológiát, esztétikai tárgyakat, a szorosabban értelmezett szakos tárgyak között pedig szerepelt a filmtörténet és filmesztétika. A szak létrehozása Hidy Pálné, a tanszék vezetője nevéhez fűződik.

1989-től a szakot művelődésszervező szaknak hívják, de nemcsak a neve változott meg, hanem a programja és szakmai arculata is. A képzés új tárgyakkal gazdagodik, ezek a filmszociológia és a filmszemiotika. A művelődésszervezők képzésének összetett jellegét mutatja, hogy szakirányok jöttek létre, melyek egyike a film-és videokultúra-közvetítő szakirány. Tulajdonképpen két terület összefogásáról van szó, hiszen bölcsészek és úgynevezett gyakorlati szakemberek is szerepet vállaltak a szak gondozásában; a képzés technikai és műszaki hátterét és a gyakorlati tárgyakat tanító tanárokat az Oktatástechnológia és Informatika Tanszék adta (Hidy Pálné et al. 2003:9–15). Ekkor indultak azok a tévéműsorok, amelyek irányítója és producere Hauser Zoltán volt, aki 1978 óta dolgozik a főiskolán. Néhány tévéműsor címe ebből a korszakból: Főiskolai Híradó, Esti Pressz, Tükör. Nagy szerepe volt a szakirány létrejöttében Kakuk Jenőnek, akinek a nevéhez 1982-től 1993-ban bekövetkezett tragikus haláláig sokfajta kezdeményezés fűződik.

A filmes képzés másik bázisát tehát azok az egységek képezték, amelyek a hallgatók gyakorlati tevékenységét segítették – ilyen szempontból a korabeli főiskolák különleges lehetőségeket nyújtottak, hiszen a hallgatók ismereteiket televíziós és filmes munkákban próbálhatták ki. 1976-ban alakult meg az Oktatástechnológiai Csoport, amellyel kapcsolatban Thiel Miklós munkásságát kell kiemelnünk, ő 1978-tól 1987-ig vezette az egységet. A csoport előzménye az 1970-ben létrehozott Audiovizuális Kabinet, amelynek feladata volt a pedagógusjelölt hallgatók felkészítése az audiovizuális eszközök használatára. Az Oktatástechnológiai Csoport adott intézményi hátteret Kis-Tóth Lajosnak és Forgó Sándornak, akik szerteágazó tevékenységükkel meghatározó szerepet vállaltak a képzések előkészítésében és gondozásában. A csoport ugyanakkor nem csupán a képzések körüli szorosan vett napi feladatokat látta el, hanem amatőr film- és videoklubot, fotó- és mikrofilmmű-

helyt, videostúdiót és médiatárat is üzemeltetett. Továbblépést jelentett az Oktatástechnológia és Informatikai Tanszék 1989-es megalakulása, majd 1997-ben a Multimédia Kutatólaboratórium létrejötte.

A szervezetfejlesztés jelentős eredménye, hogy a korábbi egységek 2000-től új intézményben, intézeti szervezetben jelennek meg: a Média-informatika Intézet részei az Oktatás- és Kommunikációtechnológia Tanszék, az Informatika Tanszék, a Multimédia Kutatólaboratórium, a Regionális Informatikai Központ. 2003 áprilisában alakult az eddigiekhez képest új minőséget képviselő Líceum Televízió. A Líceum Televízió a hallgatók gyakorlóhelyeként a főiskola nyilvánosságának fontos intézménye, de szerepet vállal a város és a régió közösségének tájékoztatásában is.

A filmes képzésekkel kapcsolatban fel kell idéznünk a filmklubos mozgalom egri kezdeményezéseit és eredményeit, hiszen a filmklubozás nem csupán szabadidős tevékenység, hanem szervesen hozzátartozik a képzésekhez. A kezdetekben Tóth Béla, később Kakuk Jenő, aztán Szilágyi Erzsébet, majd Szűk Balázs szervezte a vetítéseket és a hozzájuk tartozó bevezetőket, alkotói találkozókat, beszélgetéseket és egyéb programokat. Érdemes kiemelni az 1975-től 1989-ig működő filmesztétika speciálkollégiumot, amely a főiskolai filmklubhoz kapcsolódott, aztán a 90-es évek elejéről a Főiskolások Amatőr Filmklubját (FAFKE), majd a 2000-es évek elején Art és Orbis Pictus Archív filmklubot, 2009-től pedig a több vetítési hellyel (Uránia mozi, Agria Pláza, a főiskola díszterme, bizonyos időszakokban a könyvtár médiatára) működő Vadeper filmklubot.

1992-ben hármas együttműködés eredményeként – az együttműködés résztvevői a Népművelés Tanszék, az Oktatástechnológia és Informatika Tanszék, valamint a Magyar Nyelvészeti Tanszék – kezdődött el a kommunikáció szakos hallgatók képzése. A kommunikáció és médiatudomány szak elektronikus média szakiránya a szakmai fejlődés következő lépésének tekinthető.

1996-ban az egri szakemberek a szombathelyi társtanszékkel együtt dolgozták ki a mozgóképkultúra és médiaismeret szakirányú továbbképzési szak tantervét. Ez a képzési forma azért fontos, mert a filmes és médiás területen megkezdődhetett a tanárképzés (Hidy Pálné 2000:3). Hasonló törekvések eredményeként jött létre a pedagógia szakon a médiapedagógia szakirány, amely Nagy Andor nevéhez fűződik.

A diplomát adó formák mellett meg kell említeni, hiszen a filmkultúra-terjesztés, filmterjesztési menedzser, videoszerkesztő, multimédiafejlesztő OKJ-képzések vagy az OPAKFI-val közösen bonyolított képzések kiegészítik a főiskola kínálatát.

Ebben az írásban természetesen nem tudjuk felsorolni valamennyi kiadványt, jegyzetet és oktatási segédanyagot, amely a képzéseket szolgálta. Egy úttörőnek tekinthető kötet mégis kerüljön ide: 1998-ban jelent meg a *Mozgóképkultúra* című szöveggyűjtemény Kakuk Jenő, Hauser Zoltán és Szilágyi Erzsébet szerkesztésében. A szerkesztők közül Szilágyi Erzsébet elsősorban filmes és kommunikációs tárgyakat tanított. A kötet lektora sok itt szereplő szakember mestere Veress József filmtörténész, a magyar filmtörténetírás meghatározó személyisége, aki 2012-es visszavonulásáig a főiskola és a filmes képzés fáradhatatlan tanára, filmklubos előadója. A filmes tárgyakat tehát időrendi sorrendben Szilágyi Erzsébet, Veress József, Szűk Balázs és ezen sorok szerzője vitte, míg az óraadók között meg kell említenünk a sikeres alkotótáborokat szervező Király Attilát, illetve Ponyi Lászlót, aki a filmklubozásban is szerepet vállalt.

A bolognai rendszer fokozatos bevezetésével a művelődésszervező (majd művelődési menedzser) képzés kifut, és az új képzésben a film elveszíti meghatározó helyét. A 2000-es évek közepén kezdődik meg a közös gondolkodás arról, hogy a filmoktatás milyen szervezeti keretek között éledhet újjá.

2009 őszén a Médiainformatika Intézet keretei között alakult meg a Mozgóképkultúra Tanszék. A továbbiakban azokat a képzéseket ismeretjük, amelyek gondozása a tanszék feladata.

A televíziós műsorkészítő felsőoktatási szakképzés (FOSZ) képzési ideje 4 félév, a képzés célja olyan szakemberek képzése, akik a televíziós műsorkészítés valamennyi részterületén képesek asszisztensi feladatok ellátására. A hallgatók az úgynevezett besorolási alapszakokon (kommunikáció és médiatudomány BA, illetve televíziós műsorkészítő BA) tanulhatnak tovább – az utóbbi alapszak jelen írás megszületésének pillanatában előkészítés alatt van.

A mozgóképkultúra és médiaismeret alapszak (BA) előzményei tehát azok a képzések, amelyek az Eszterházy Károly Főiskolán, illetve a jogelőd intézményben folytak – ezek alapozták meg a szak indítását. A képzés intézményi hátterét nyomtatott és elektronikus kiadványok, il-

letve műsorfolyamok adják (Líceumi Paletta, Webrádió, Líceum Televízió, Multimédia Kutatólaboratórium). A 2013-ban átadott, Illés György nevét viselő műteremben a hallgatók a belső felvételeket gyakorolhatják. 2014 őszén készült el az animációs műhely. A Líceum Televízió, a műterem és az animációs műhely a szak három szakmai irányát szolgálják ki: a televíziós munkát, a fikciós, illetve az animációs filmek előállítását. A hallgatók az intézményi háttérnek megfelelően digitális film és animáció szakirányt választhatnak.

A mozgóképművész diszciplináris mesterszak (MA) képzési ideje 4 félév. A képzés célja olyan művészeti szakemberek képzése, akik a mozgókép történetéről, elméletéről szerzett ismereteik, valamint a mozgóképes technikák birtokában képesek a hagyományos mozgóképes területek mellett új technológiák alkalmazására az üzleti és a művészeti életben, valamint a professzionális műsorkészítésben. A mesterszakon az első csoport 2014 tavaszán végzett.

A mozgóképkultúra és médiaismeret tanári mesterszak (MA) a mozgóképkultúra és médiaismeret tárgy oktatására szakmailag és módszertanilag felkészült pedagógusokat bocsát ki. A hallgatók egyik része gyakorló mozgókép- és médiatanár (ők túlnyomórészt a levelező két féléves formára jelentkeznek), a másik része pedig frissen végzett a régi rendszerű főiskolai szakokon, vagy az új BA szakokon. A képzési idő az előképzettségtől függően 2–5 félév. Ezt a képzést utoljára 2016-ban hirdetjük.

A média-, mozgókép- és kommunikációtanár (O – osztatlan képzés) képzési ideje 10 félév. A képzést a Kommunikáció- és Médiatudomány Tanszékkal közösen folytatjuk. A képzés célja: a hallgatók felkészítése a médiával, a mozgóképpel és a kommunikációval kapcsolatos tantárgyak tanítására, illetve foglalkozások megtartására a közoktatásban és a felnőttképzésben. A szakkal párosítható szakok: informatikatanár (általános iskolai), magyartanár (általános iskolai), rajz- és vizuáliskultúra-tanár, német nyelv és kultúra tanára (általános és középiskolai), történelemtanár és állampolgári ismeretek tanára (általános és középiskolai). Ez a legújabb képzési forma, az első hallgatók a 2014–2015-ös tanévben végzik a második évfolyamot.

Fontos képzési forma a mozgóképkultúra és médiaismeret 50 kredit-es részismereti modul, amit a főiskola hallgatói vehetnek fel. A népszerű részismereti modulra évfolyamonként tíz-tizenkét hallgató jár a

más-más szakokról. A képzés egyrészt a legkülönbözőbb érdeklődésű hallgatók médiaértésének fejlesztését szolgálja, másrészt a modul elvégzése után át lehet lépni a mozgóképkultúra és médiaismeret tanári mesterszakra.

A tanszék oktatói: Szíjártó Imre főiskolai tanár (tanszékvezető), Veress József nyugalmazott címzetes főiskolai tanár, Koltai Lajos egyetemi docens, Monory Mész András főiskola docens, Bollók Csaba főiskolai docens, Tóth Tibor főiskolai docens, Borbás László tanársegéd, Záhoynyi-Ábel Márk tanársegéd, Varjasi Tibor tanár.

\*

A filmoktatás történetének legújabb fejezetei immár kívül esnek az Andragógiai és Közművelődési Tanszék keretein. Emlékeznünk kell azonban arra, hogy a tudományterület művelése a jogelőd tanszékeken kezdődött, ahogy a képzéseket is ott kezdeményezték és szervezték. Köszönet ezért valamennyi kollégának, mert hagyatékukra épül a Mozgóképkultúra Tanszék jelenlegi tevékenysége.

## Felhasznált irodalom

Hidy Pálné (2000): A mozgókép- és médiaismeret oktatása az egri művelődésszervező szak keretei között. In: [szerk. nélkül]: „A főiskolai filmoktatás és a hallgatók filmízlése” című országos konferencia. Eger, 2000. november 30. – december 1. Eszterházy Károly Főiskola, Közművelődési Tanszék, [kiadó nélkül]. 3–6. p.

Hidy Pálné – Szűk Balázs – Veress József – Tóth Tibor (2003): Az egri Eszterházy Károly Főiskola film- és videókultúra-közvetítő képzése. In: Szűk Balázs (szerk.): „Képben vagyunk?” Mozgókép- és médiaismeret a felsőoktatásban. Konferencia 2003. június 30–31. Eger, Moziüzemeltető Kulturális Alapítvány. 9–15. p.

Kiss Lajos (2003): Az egri Filmművészeti Nyári Egyetem történeti áttekintése a 30 éves jubileum kapcsán. In: Hidy Pálné (szerk.): Tanulmányok a kultúra és közművelődés köréből. Az Eszterházy Károly Főiskola Tudományos Közleményei. Új sorozat XXX. kötet. 137–141. p.